

TKO JE, ZAPRAVO; CVRČAK? MOGUĆA LEKSIKOGRAFSKA RJEŠENJA NEKIH NESUGLASNOSTI U BOTANIČKOJ I ZOOLOŠKOJ TERMINOLOGIJ

RADOVAN LUČIĆ

(Sveučilište u Amsterdamu, Amsterdam)

SAŽETAK. U svom izlaganju namjeravam prikazati mogućnosti leksikografskog razgraničenja općih i specifičnih značenja termina te pojasniti uzroke pojava različitih stručnih naziva za iste referente. Također ću pokušati objasniti nužnost navođenja točnih internacionalnih (latinskih) naziva kao i tehnike njihovog pronalaženja. U stručnom nazivlju postoje pravi i opći termini. Pravi termini su leksemi koji označuju pojam ograničen na određeno strukovno područje i koji pripadaju strukovnom žargonu, a opći termini se, osim u određenom strukovnom području, koriste i u općem leksiku svakodnevnog govora. Ako tu podjelu primijenimo u području zoologije, možemo ustvrditi kako npr. »ravnokrilci« spadaju u prave, a »psi« u opće termine. Opći termini imaju, dakle, uza svoja specifična, i dodatna, opća značenja. Podjela i hijerarhija tih značenja često ovisi o geografskim, kulturnim i jezičnim datostima određenog podneblja. U prvom dijelu izlaganja prikazat ću moguće leksikografske pristupe obradi općih termina u jednojezičnim i višejezičnim rječnicima. Na primjer, glavno značenje riječi »bakalar« u hrvatskom različito je od značenja te riječi u nizozemskom. U Hrvatskoj znači u prvom redu suhu ribu koja se jede za Božić, dok u Nizozemskoj znači svježu ribu koja se kupuje svaki dan u ribarnici. Uz to, za ta dva koncepta postoje u nizozemskom dva različita leksema, dok u hrvatskom bakalar ostaje bakalar, bio on suh ili svjež. Poseban problem jest pitanje sinonimije: kada su različiti hrvatski nazivi pravi sinonimi, a kada su različite vrste istog roda? Tko je cvrčak, a tko stričak: jesu li šturak i zrikavac isto? Što je buča, a što buća; u kojem su odnosu tikva i bundeva? Pravi termini, kao dio strukovnog žargona, jasno su definirani zakonitostima struke, te u principu, nema prevelikih poteškoća u njihovom prezentiranju, osim što u višejezičnim rječnicima treba posebnu pozornost posvetiti pravopisu i izgovoru. Međutim, pri njihovu označavanju internacionalnim, latinskim nazivima, često je potrebno uložiti dodatne napore jer se za iste leksičke jedinice u različitim izvorima koriste drugačiji latinski nazivi. Je li naš barbun »Mullus«, »Mullus barbatus«, »Mullus surmuletus« ili »Barbus barbus«? Osim toga, »breza« u Hrvatskoj nije ista kao »breza« u Nizozemskoj. Je li zadatak jednog opširnog, ali još uvijek općeg rječnika, pokazati te razlike? U svezi s tim razmotrit ću sljedeća pitanja:

određivanje granice između enciklopedije i rječnika

nužnost navođenja stručnih naziva

pristupačnost stručnih priručnika

praćenje promjena u nomenklaturama

provjera korupcije: tiskarske pogreške i prepisivanja.

Primjerima iz desetak leksikografskih i enciklopedičkih izvora pokazat ću prednosti i nedostatke pojedinih načina leksikografske obrade botaničkih i zooloških termina kao i (ne)sustavnosti u korištenju latinskog stručnog nazivlja.

Tretiranje terminologije u leksikografiji vrlo je različito i to s obzirom na vrstu terminologije koja se opisuje kao i na tip leksikografskog djela u kojem se ona obrađuje. Kemijska je terminologija, na primjer, u općim dvojezičnim rječnicima u pravilu slabije zastupljena nego administrativna, iz jednostavnog razloga što je potonja u svakodnevnom općenju mnogo potrebnija od prve. U prirodoslovnom će rječniku kemijska terminologija biti nesumnjivo bolje opisana od administrativne jer je po svojem ustrojstvu bliža rječničkom konceptu. Samo je po sebi razumljivo da će najviše stručnih pojmova biti opisano u terminološkim rječnicima pojedinih struka, a da će najpodrobniji opisi stajati u stručnim enciklopedijama. U općim enciklopedijama naći će se opći podatci o pojedinim terminima, a u enciklopedijskim rječnicima stajat će njihove definicije.

U općim pak rječnicima, kako jednojezičnima tako i višejezičnima, kriteriji za unos i obradu termina gotovo da i ne postoje. Ovisno o veličini rječnika, leksikografskom sustavu, ciljnoj grupi i, nadasve, osobnom interesu autora, varirat će količina i vrsta termina kao i dosljednost i detaljnost njihova unosa.

Čini se da je u općim rječnicima zoološko i botaničko nazivlje zastupljenije od drugih stručnih nazivlja.

Budući da ti pojmovi čine dio svakodnevnoga vidljivog i opipljivog čovjekova okružja, a ne samo, kao većina termina iz drugih oblasti, znanstveni metajezik za sporazumijevanje među stručnjacima, oni se velikim dijelom nalaze i u općem rječniku prosječnoga govornika. Upravo je to jedan od razloga njihova neujednačenog tretmana.

U strukovnim područjima vrijede određene zakonitosti koje ne vrijede izvan njih. Drugečija je raspodjela termina u struci, a drugačija u jezičnoj kompetenciji prosječnoga govornika. U narodnom nazivlju postoje kategorije kojih u stručnom nazivlju nema i obrnuto. Cvijeće, na primjer, predstavlja vrlo jasnu i odvojenu kategoriju u narodnom nazivlju (uz drveće i »ostalo« bilje), dok ono u stručnoj terminologiji uopće ne postoji. S druge strane, rijetko je tko čuo za »dvojezupce«, a i da jest, teško bi zaključio da su to, uz kuniće i zvižda-re, obični zečevi.

Uzevši k tome u obzir raznovrsnost i neujednačenost botaničkog i zoološkog nazivlja, pred leksikografom stoji težak izbor kada se radi o načinu obrade pojmova iz tih oblasti. Koje pojmove treba uvrstiti, koje njihove oblike, koje valja prevesti, a koje samo uputiti na prevedeni oblik. Uostalom, je li dovoljno samo ih prevesti ili ih treba, te u kojoj mjeri, i pojasniti?

ORGANIZACIJA RJEČNIČKOGA ČLANKA

U rječnicima bi trebali stajati samo opisi/prijevodni značenja nekog pojma, dijelova od kojih se pojam sastoji. U enciklopedijama se nalazi pristupačno znanje o pojmu; ne opisuje se značenje, već se pružaju dodatne obavijesti. U rječniku dakle stoji **značenje** pojma, a u enciklopediji njegov **dodatak**. U leksikografskoj se praksi to razgraničenje ne poštuje uvijek. Posebice u jednojezičnim rječnicima, gdje se pojmovi ne prevode već objašnjavaju, potrebno je kadak posegnuti i za dodatnim obavijestima, da bi se značenje jasno prikazalo.

Za dobro snalaženje u rječniku važno je jasno odrediti u kojim je slučajevima dovoljna sama definicija, kada treba pružiti dodatnu obavijest, a kada pridodati latinski naziv (identifikaciju).

Dosljednost je, čak i prokušanim leksikografima, katkad teško održati. Ilustrirat ću to nekim primjerima iz Anićeva *Rječnika hrvatskoga jezika*:

pas	1. domaća životinja <i>Canis canis</i> , <i>Canis familiaris</i> [lovački ~, ovčarski ~, ~ čuvar, ~ luralica, polarni ~, policijski ~] 2. <i>astr.</i> ime zvijezde [Mali ~, Veliki ~] <i>Kolokacije, frazeološki izrazi</i>
mačka	1. domaća životinja (<i>Felis catus</i>), sisavac s pandžama, lovi miševе (oličenje spretnosti, umiljatosti i dvoličnosti) <i>Još šest značenja, frazeološki izrazi</i>
jastreb	1. ptica grabljivica (<i>Acipiter</i>) 2. <i>pren.deprec.</i> osobito agresivan političar ekstremnih uvjerenja i nastupa [...] ~ kokošar (<i>Acipiter gentilis</i>) (1)
orao	najveća ptica grabljivica naših planinskih krajeva, snažnih pandža i jakoga kljuna, simbol snage i junaštva; <i>usp. sokol</i> <i>dvoglati</i> ~ – znak na grbovima i zastavama nekih zemalja
sokol	1. ptica grabljivica <i>Falco</i> [sivi ~, ~ grlaš, ~ lovac] 2. <i>pren. retor. ekspr. jez. knjiž.</i> (+soko)junak
komarča	morska riba (<i>Chrysophrys aurata</i> , <i>Sparus auratus</i>); orada, podlanica, lovrata
skuša	morska riba iz kategorije plave ribe <i>Scomber scomber</i> , <i>S. colias</i> iz porodice skušovki (<i>Scombridae</i>)

Objasnimo li pojam »pas« samo dvijema riječima »domaća životinja«, kako je u jedno-jezičnoj leksikografskoj praksi uobičajeno, nećemo time uspjeti opisati njegovo puno značenje. Dodavanjem latinskog naziva odredit ćemo vrstu o kojoj se radi, pojasnit ćemo specifično značenje, ali nećemo pridonijeti razumijevanju općega značenja koje je, u slučaju psa, primarno. U tu se svrhu navode kolokacije, stalni sintagmatski izrazi: one ilustriraju značenje u nedostatku adekvatne definicije.

Mačka je, s druge strane, prilično jasno definirana kao »domaća životinja *Felis catus*, sisavac s pandžama, lovi miševе«. Tu kolokacije nisu neophodne pa ih stoga i nema. Podatci o spretnosti, umiljatosti i dvoličnosti suvišni su, pogotovu kad se navode prenesena značenja, primjeri uporabe i frazeološki izrazi.

Za nestručnjaka, prosječni psi više se međusobno razlikuju nego što se međusobno razlikuju jastreb, orao i sokol. Upućivanjem orla, uz kojeg ne stoji latinski naziv, na sokola, gdje je latinski naziv naveden, korisnika rječnika može se navesti na pomisao da su orao i sokol pripadnici iste zoološke vrste, što nije točno. Ta se pomisao učvršćuje činjenicom da i uz jastreba stoji poseban latinski naziv. Latinsko nazivlje, ako se ne koristi u opisu svake vrste, svrhovitije je uz srodne nego uz jasno diferencirane vrste, jer tada ima razlikovnu funkciju. Uz komarču i skušu navedena su po dva latinska imena, međutim dok su ona u slučaju komarče sinonimi (kao i u slučaju psa), kod skuše drugo ime označava različitu vrstu, naime lokardu (plavicu). Uz dodatan podatak o zoološkoj porodici kojoj te dvije vrste

pripadaju i analogno drugim opisima zooloških termina (komarča, pas), lako se može steći dojam da je u hrvatskom jeziku skuša naziv za obje vrste, što nije točno.

Osim toga, tretman pojedinih polja trebao bi biti identičan. Određeni podatci trebali bi biti označeni na isti način, pojavljivati se na istim mjestima. Uz natuknice *mačka*, *jastreb* i *komarča* latinski su nazivi unutar zagrada, što nije slučaj u natuknicama *pas*, *sokol* i *skuša*. *Sokol* grlaš tretiran je kao kolokacija te je unešen neposredno nakon identifikacije prvog značenja, dok je *jastreb kokošar* kao poseban sintagmatski izraz unesen na kraju rječničkoga članka.

Ovakve i slične nesustavnosti mogu pridonijeti pojavljivanju nejasnoća i donošenju krivih zaključaka.

U dvojezičnim i višejezičnim rječnicima pojavljuju se drugačiji problemi.

Tu ne opisujemo značenje, već ga prevodimo. Jasnoća odnosa izvornog značenja i značenja njegovih prijevoda osnovna je zadaća takva rječnika.

Na primjer, glavno značenje riječi bakalar u hrvatskome različito je od glavnog značenja prijevoda te riječi u nizozemskome. U Hrvatskoj znači u prvom redu suhu ribu koja se jede za Badnjak, dok u Nizozemskoj znači svježu ribu koja se kupuje svaki dan na ribarnici i jede uglavnom pržena ili pečena. A osim što je suha i svježa namirnica, bakalar je i živa riba. U hrvatskome bakalar ostaje bakalar, bio on suh ili svjež, mrtav ili živ. U nizozemskome naziv za živog i svježeg bakalara ne uključuje značenje suhoga, za koje postoji poseban naziv.

U dvojezičnom rječniku zoološko i kulinarsko značenje treba jasno odvojiti i označiti.

bakalar *m* 1. *cul a*) (*suhi*) stokvis *m* (-*sen*) **b**) (*svježi*) kabeljauw *m* (-*en*)

2. *zoo* kabeljauw *m* (-*en*) [*Gadus morrhua*]

Prevesti u hrvatsko-nizozemskom rječniku bakalara samo s kabeljauw nije dovoljno, time se izostavlja primarno hrvatsko značenje *suhi bakalar* koje se u nizozemskome izražava oblikom stokvis. Navesti pak kabeljauw i stokvis i odvojiti ih zarezom, u leksikografskoj praksi znači navesti sinonime, što te dvije riječi nisu. Govorniku ciljnog jezika bit će doduše jasan pojam koji se opisuje, ali govornik izvornog jezika neće znati za koje značenje treba koristiti jedan, a za koje značenje drugi oblik.

U svakom slučaju, pojam jezika koji se opisuje treba razložiti na njegova značenja, uz adekvatne naznake: u kojoj mjeri se to čini ovisi o opsegu, funkciji i namjeni rječnika. Čak kada je rezultat razložbe potpuno predvidljiv (u jednojezičnim rječnicima) ili identičan (u dvojezičnim), valja primijeniti načelo: jednojezični rječnik mogu rabiti i govornici stranog jezika kojima je potreban opis značenja, a u dvojezičnim i višejezičnim rječnicima treba istaknuti identičnost opsega značenja jer se ona sama po sebi ne podrazumijeva (ako ne podjelom, ono bar napomenom ili oznakom da je podjela istovrijedna)¹. Jasnom organizacijom rječničkoga članka i njezinom sustavnom i dosljednom primjenom smanjuje se mogućnost pojave mnogih nesuglasnosti.

¹ U višejezičnim rječnicima značenja se mogu označiti brojevima koji se navode uza svaki pojedini prijevod (taj je sustav primijenjen u Osmojezičnom enciklopedijskom rječniku LZ-a – doduše ne na natuknicu *bakalar*):

bakalar *m*, *zoo* 1 (*suhi*) 2 (*svježi*): N (nizozemski): 1 stokvis *m* 2 kabeljauw *m*

S (španjolski): 1, 2 bacalao *m*

U dvojezičnim rječnicima može se kao odrednica koristiti napomena: **bakalar** *m*, *zoo* bacalao *m* (*također i suhi*) ili kratica: **bakalar** *m*, *zoo* bacalao *m*, *id.cul* (= također u kulinarskom značenju).

Sinonimi

Velik dio nesuglasnosti uzrokovan je istoznačjem, između ostalog i zato što sinonimi često otežavaju izbor normativnog oblika.

Podlanica, *zlatva*, *komarča*, *lovrata*, *orada* neki su od u nas proširenijih naziva za ukusnu bijelu ribu.

Može li se sa sigurnošću reći koji nazivi su dio standarda, a koji pripadaju dijalektu ili regionalnoj uporabi? Kad se radi o drugim životinjama, izbor uglavnom nije tako težak: *magarac*, *tovar* i *osel* neki su od u nas proširenijih naziva za vrijednu i tvrdoglavu tegleću domaću životinju. *Magarac* je normativni oblik standardnog jezika nasuprot regionalnim/dijalektalnim *tovar/osel*. Ali kod riba se nikad ne zna. Je li učestalost određenog naziva dovoljno jasan kriterij ili je važna, npr. geografska raširenost, privredna važnost, trgovački žargon ili pak autohtoni, domaći naziv?

U šali se znade reći da na obali za istu ribu svako selo ima drugi naziv. Gotovo da se može reći i da svaki rječnik ima za istu ribu, ako ne drugi naziv, ono bar drugu normu. U knjizi *Ribe*, *rakovi* i *školjke Jadrana* spomenuta riba obrađena je pod natuknicom *lovrata* uz navođenje sinonimnih domaćih naziva *podlanica* i *komarča*. U *Hrvatskom općem leksikonu* s *lovrata* se upućuje na *komarču*, a s *orade* i *komarče* na *podlanicu*, gdje je ta riba i opisana. Kod Anića su sve četiri forme opisane (doduše s različitim, sinonimnim, latinskim nazivima), s tim što su *orada* i *lovrata* označene kao talijanizmi. U zoološkom priručniku *Fauna Evrope* navodi se *lovrata* uz sinonim *komarča*². U matičinom rječniku (MH, MS) *komarča* je opisana najopširnije, uz sinonime *podlanica* i *lovrata*. Uz *lovratu* navedena su još tri sinonima, kao i uz *podlanicu*. *Orada* se ne spominje kao sinonim, a kao samostalna natuknica opisana je sinonimima *komarča* i *lovrata*. Koja će se izboriti za normativan položaj teško je reći (v. prilog 1).

Sljedeći je problem miješanje sinonima s različitim vrstama. Uzmimo *lokardu*, *skušu*, *vrnutu*, *škombu* i *plavicu*. Iz usporedbe latinskih naziva proizlazi da su *lokarda* i *plavica* jedna, a *skuša*, *vrnut* i *škombr* druga vrsta iste porodice. Međutim, na sjevernom dijelu Jadrana često se naziv *lokarda* koristi da bi označio običnu skušu. U nekim rječnicima *lokarda* se upućuje na *skušu* i *plavicu*, u drugima se pak *plavica* upućuje na *skušu* i *lokardu*. U trećima nalazimo još jedan kriterij: imena za istu vrstu variraju prema veličini jedinke. Tu je *lokarda* zapravo *skuša* određene veličine (15–22 cm). Na iznadregionalnoj razini, *lokarda* je, dakle, homonim. Jedno njezino značenje je *skuša*, a drugo *plavica*, što svakako treba navesti u opisu/prijevodu.

Upravo zbog velike raznolikosti narodnih naziva za iste referente, bitno je točno znati što se opisuje. Provjerom navedenoga latinskog naziva u stručnom rječniku ili u rječniku drugog jezika znat će se radi li se o istom ili različitom pojmu.

Korištenje stručnih naziva

Latinska se imena u strukama, između ostalog, koriste radi izbjegavanja nesporazuma. Postojana nomenklatura kao i jedinstvena terminologija neophodne su za napredak struke, suradnju znanstvenika i ispravno imenovanje pojmova. Na razini općeg leksika, s druge

² H. Garms i L. Borm (1981), 318

strane, ne barata se preciznim terminima, ne postoji nešto kao »opća terminologija«. Zato su baš latinska imena u leksikografiji gotovo idealno sredstvo za isticanje onog dijela pojma koji je ograničen na određenu struku, za isticanje **terminološke komponente značenja**. Latinska imena stoje uvijek na istim mjestima u tekstu i često su istaknuta zagrada ili drugačijim tipom slova. Dakle, grafički su zamjetljiva pa na taj način odvajaju terminološka od općih značenja. Korisniku nezainteresiranom za terminologiju nije teško preskočiti ih i koncentrirati se na ostala, glavna, sporedna, sinonimna i prenesena značenja riječi koju traži. Stručnjaku ih je pak jednostavno primijetiti i uz njih potražiti i ostale relevantne podatke.

Međutim, za odabir prikladnoga latinskog naziva treba postaviti čvrsta mjerila. Kada navesti ime porodice, kada ime vrste, a kada ime geografske varijante?

Dagnja koja obitava u Jadranskome moru ima latinsko ime *galloprovincialis* za razliku od dagnje Atlantika i Sjevernog mora koja se pak zove *edulis*. Obje imaju zajedničko »prezime« *Mytilus*. Hoćemo li dagnju označiti imenom da bismo je mogli razlikovati od srodnih sorti ili to nije nužno pa ćemo navesti samo »prezime«?

Božja ovčica (bubamara) može imati – uz razne druge kombinacije – dvije, sedam i dvanaest crnih točaka na svojim crvenim krilima. Koju ćemo uvrstiti u opći rječnik?

Postoji više mogućnosti:

ne želimo li previše opterećivati korisnika terminologijom, možemo, iza općeg značenja ili njemu pripadajućeg ekvivalenta, navesti latinsko ime porodice kojoj pripada, tj. »prezime« latinskoga binarnog naziva³:

dagnja *f, zoo mossel f/m (-s/en)* [*Mytilus*]

božja ovčica *f, zoo lieveheersbeestje, n (-s)* [*Coccinella*]

breza *f, bot berk m (-en)* [*Betula*]

Odlučimo li terminologiji posvetiti dovoljno prostora, možemo, gdje je to moguće, jednostavno navesti sve oblike nađene u izvorima. Na taj način štedimo dragocjeno vrijeme koje bismo u suprotnom utrošili na potragu za pravim nazivom, a korisniku pružamo dovoljnu količinu informacija⁴:

dagnja *f, zoo mossel f/m (-s/en)* [*Mytilus*, *Mytilus edulis*, *Mytilus galloprovincialis*]

breza *f, bot berk m (-en)* [*Betula*, *Betula verrucosa*, *B. alba*, *B. pendula*, *B. pubescens*]

Gdje to rješenje nije primjenjivo (zbog različite diferencijacije u narodnom i stručnom nazivlju, u ovom slučaju pripadnosti referenta raznim rodovima), možemo kao posebnu natuknicu obraditi opće značenje, a kao zasebnu terminološko, uz koje onda navodimo naziv više kategorije (u ovom slučaju porodice):

božja ovčica *f, lieveheersbeestje, n (-s)* → **božje ovčice**

božje ovčice *pl, zoo lieveheersbeestjes pl* [*Coccinellidae*]

Želimo li biti doista precizni, trebali bismo navoditi nazive najzastupljenijih vrsta i nazive geografskih varijanti:

³ Nedostatak toga pristupa jest nedovoljna preciznost. Božja ovčica je naziv za oko 3000 opisanih vrsta iz porodice *Coccinellidae*. Osim u rodu *Coccinella*, te se vrste nalaze i u nekim drugim rodovima (*Adalia*, *Anatis*) te porodice.

⁴ Međutim, bez pomoći stručnjaka ne možemo znati radi li se o sinonimnim nazivima ili o različitim vrstama, pa se dovodimo u opasnost pružanja krivih obavijesti (vidi naprijed tabelu 1, *skuša* i prilog 1, *Jakić–Hurm*).

božja ovčica *f*, *zoo* lieveheersbeestje, *n* (-*s*); *sedmopjega* ~ [*Coccinella septempunctata*] → **božje ovčice**

božje ovčice *pl*, *zoo* lieveheersbeestjes, *pl* [*Coccinellidae*]

dagnja *f*, *zoo* mossel *f/m* (-*s/-en*) [*Mytilus galloprovincialis*]

breza *f*, *zoo* berk *m* (-*en*) [*Betula pendula*],

a kod polimorfnih kultivara morali bismo binarnom nazivu priključiti i treći član: iste botaničke vrste katkad se izrazito razlikuju u hortikulturi, a često se i različito iskorištavaju. Tako su, na primjer, šećerna repa, blitva i cikla pripadnice iste botaničke vrste *Beta vulgaris*; bez navedenog imena varijante nećemo znati o kojem se povrću radi. Za potrebe hortikulture stvoreno je dodatno nazivlje koje se ne koristi u botaničkoj taksonomiji.⁵

blitva *f*, *bot* snijbiet *f/m*, *sg* [*Beta vulgaris* var. *cicla*]

cikla *f*, *bot* rode biet *f/m*, *sg* [*Beta vulgaris* var. *rubra*]

Stvorimo li neke definitivne odluke i principe glede korištenja latinskih naziva te ih krenemo dosljedno primjenjivati u leksikografskom poslu, redovito ćemo u izvorima susretati različite podatke. U rječnicima, enciklopedijama i stručnim priručnicima nailazit ćemo na drugačije nazive za iste referente. Kako ćemo odlučiti koji naziv valja uvrstiti u rječnik?

Osim toga, rječnički podatci katkad ne održavaju postojeće semantičke odnose u govornoj praksi: ako je vjerovati rječnicima, *tikva*, *bundeva*, *buća*, *misirača*, *duma* nisu nazivi za različite referente, niti su pravi sinonimi. To su regionalno uvjetovane varijante. Svaka od njih korespondira latinskom nazivu *Cucurbita pepo* i označuje biljke plodova raznih boja, oblika i veličina koji se koriste u kulinarske svrhe, kao i plodove različitih divljih vrsta ili vrsta uzgajanih za ukras. Od velike okrugle narančaste koja se izbuši da bi se unutra stavila svijetla, preko manje žute duguljaste od koje se radi savijača ili varivo, do sasvim male, zelene koja se uglavnom prži na ulju. Zanimljivo je da u nekim dijelovima Istre (Vodnjan) te plodove razlikuju prema obliku: okrugle zovu »cuka«, a duguljaste »cukina«. U rječnicima, pak, bundevica, bućica, cukina, a često i tikvica, redovito se opisuju kao deminutivi osnovnih formi, bez obzira na oblik ploda (v. prilog 2).

Ako ćemo, s druge strane, vjerovati govornicima, u toj kategoriji razlikujemo tri leksema: prvi je polisemičan, naime tikvica ima dva značenja: 1. plod biljke *Cucurbita pepo*, zelene boje, duguljasta oblika, veličine patlidžana, služi za hranu; 2. plod biljke *Lagenaria siceraria*, koristi se suh i šupalj kao pomagalo pri plivanju, posuda za tekućinu ili kao ukras. Tikva označuje plodove biljke *Cucurbita pepo* raznih oblika, uključujući i muskatnu tikvu (turkinju), *Cucurbita moschata*, dok je bundeva naziv za plodove biljke *Cucurbita maxima* te za velike, okrugle plodove biljke *Cucurbita pepo*.

⁵ Kod kultiviranih biljaka javljaju se posebni problemi: od iste (pod)vrste postoji više varijeteta, tj. kultivara (kultivar = kultivirani varijetet) nazvanih često različitim latinskim imenima. Zbog prevelike zbrke u nazivlju botaničari su (1. 1. 1959.) odlučili latinskim nazivima označavati samo vrste koje se nalaze u prirodi, a njihove kultivirane varijetete nazivati imenom koje predloži autor. U načelu, znači, latinsko botaničko nazivlje – od 1. 1. 1959. – ne bi smjelo označavati uzgojene vrste te stoga ne bi smjelo sadržati više od dvaju članova (samo u slučaju geografske varijante dodaje se treći član).

Međutim, kako se mnogi stručnjaci ne slažu u definicijama podvrsta i varijeteta, u tom području još uvijek vlada popriličan kaos.

Tu nepodudarnost između govorne prakse i botaničke taksonomije valja svakako naznačiti u rječniku.

Taksonomijska proturječja

Govoreći o botaničkoj i zoološkoj terminologiji ne možemo zaobići dva ključna pojma: taksonomiju i nomenklaturu. Najkraće rečeno, taksonomija (ili sistematika) sustav je razvrstavanja, dok je nomenklatura sustav označavanja. Oni, međutim, nisu ni jedinstveni, ni stalni. Osim toga, postoji više takvih sustava koji često međusobno ne korespondiraju, kao na primjer znanstveni sustav, sustav pojedine struke (žargon) i sustav narodnog nazivlja.

Vratimo se na primjer pasa, jastreba, orlova i sokolova. U pučkoj taksonomiji psi ili mačke na istom su stupnju kao i ptice grabljivice. Razlika između orla, jastreba i sokola čak je i manje zamjetljiva od razlike između dobermana, španijela i buldoga. U zoološkoj pak taksonomiji orao i sokol različitih su rodova, pripadnici su tek iste porodice, dakle po hijerarhiji dva stupnja iznad dobermana i buldoga koji su pripadnici iste vrste, dakle i istoga roda i porodice.

Narodno nazivlje u nekim je sferama mnogo bogatije od znanstvenoga. Povrh toga, u narodnom nazivlju – ovisno o geografskim, kulturnim i jezičnim danostima određenog podneblja – značenja istih pojmova mogu varirati dok bi u struci trebala biti vrlo jasna i postojana.

Već smo vidjeli da za ribu jednoga latinskog imena postoje različiti narodni nazivi. Ta pojava nije ograničena na riblji svijet. – Tako npr. uz latinski naziv *Gryllus campestris* možemo naći *cvrčka*, *skakavca*, *zrikavca*, *rovca*, *šasku*, *šturka*, *strička*, *popca*... U zoološkom priručniku (Grams–Borm) neki od tih naziva uopće ne postoje: *Gryllus campestris* tamo je latinski naziv za poljskog šturka, dok cvrčak ne samo da je druge vrste, roda i porodice, već spada i u različit red. Naime, poljski šturak spada u red ravnokrilaca (*saltatoria*, tj. skakavci⁶), a cvrčak spada u red polukrilaša, porodicu Cicadae, te ga je ovdje prikladnije zvati stručnim imenom, *cikada*⁷. Ravnokrilci cvrče nogama ili krilima, dok cikade cvrče opnom smještenom na zatku. U narodu je, izgleda, cvrčak, jednostavno, sve što cvrči, a to su skakavci, rovci i cikade, pa i strizibube, koje pak spadaju u treći red, tj. u tvrdokrilce ili kornjaše.

Pogledamo li u strane jednojezične rječnike prijevode našega cvrčka, naći ćemo opise ravnokrilaca, dok cikade stoje posebno i opisuju se kao potpuno različite životinje. Ni strani rječnici nisu, međutim, potpuno konzekventni u razlikovanju tih redova.⁸

⁶ Kukci ravnokrilci s os. razvijenim trećim parom nogu za skakanje i stridulacijskim organima pomoću kojih se glase; porodice: konjici, šturci, čegrtasi (Leksikon, 902)

⁷ Veliki cvrčak koji cvrči tankim, oštrim glasom (Klaić, Bratoljub (1984): *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, str. 223)

⁸ **Cicada**, [...] insects of the family Cicadidae (order Homoptera) [...] Among the most fascinating and best known are the 17-years cicada (often erroneously called the 17-year locust). (EB vol II, 933–934)

Locust – any species of short-horned grasshopper (family Acrididae) that often increases greatly in number and migrates long distances in destructive swarms. In Europe the term »locust« connotes large size; smaller acridids are called grasshoppers [...] A cicada (order Homoptera) also may be called a locust (podcrtao autor). (EB, vol. VI, 293)

Cricket: 1. Any saltatorial orthopterous insect of the genus *Acheta* (sic!) or of the same tribe. [...] b.[...] used for cicada (balm-cricket) /< germ.baumgrille= lat. cicada, napomena autora/ (Oxford, vol. IV, 18)

Cicada: [...] often erroneously rendered »grasshopper«. (Oxford, vol. III, 211)

Od deset izvora (jednojezični i dvojezični rječnici, terminološki rječnik i enciklopedija) stoji uz cvrčka pet puta njegovo pravo, zoološko ime *Cicada* (ili sinonim *Lyrister*), dva puta latinsko ime šturka (*Gryllus*), a tri su puta navedena oba imena. Svi izvori, osim Spalatina⁹, složni su u pitanju množine (ako je navode): *Cicadidae*, što u zoološkoj taksonomiji označava porodicu cvrčaka¹⁰. Isto su tako svi izvori složni glede šturka; on ima uvijek latinsko ime *Gryllus*¹¹ (v. prilog 3). Zagledamo li malo dublje u prošlost, naći ćemo u Stullija samo *Grillo* kao prijevod kako cvrčka, tako i šturka. U Vrančića pak, latinski *Cicada* i *Gryllus* prevode se jednako s cvrčak. Isto je i kod Belostenca. U njegovu hrvatsko-latinskom rječniku cvrčak (*chverchek*) se, uz sinonim šturak, prevodi kao *Grillus*, a kod glagola *cvrčati* (*chverchati*) upućuje se u značenju »*kakti chverchek*« na latinsku *cicadu*.

Možemo zaključiti da se tu radi o hiperonimskom odnosu: »cvrčak« je ujedno *Cicada* i *Gryllus*, dok je »šturak« samo *Gryllus*. Zanimljivo je da je u njemačkom jeziku upravo obrnuta situacija. Tamo je šturak nadređen cvrčku: »grille« je naziv za *Gryllus*, ali i za *Cicada*. Tome je vjerojatno razlog rasprostanjenost ovih kukaca. Cvrčak (cikada) nastanjuje područja oko Sredozemnog mora, sjeverno do Beča, pa je u njemačkoj književnosti prevođen domaćim *Grille*, koji nastava i sjevernija područja.

U slučaju cvrčka vrlo jasno leksikografsko rješenje ponudili su Drvodelić i Bujas: **cvrčak** se kao stručni termin prevodi s **cicade** uz latinsko ime *Lyrister plebeius*, a kao opći termin upućuje na **zrikavac**, što je prošireniji sinonimni naziv za **šturka** (v. također prilog 3, Benešić).

Glavni uzroci nesuglasnostima

Uzroci šarenilu u stručnom nazivlju mogu se podijeliti na sljedeće kategorije:

1. Sam taksonomijski sustav struke redovito se mijenja.
  - a) Otkrića struke uvjetuju drugačiju raspodjelu¹².
  - b) Interna pravila u internacionalnoj nomenklaturi dopuštavaju, pod određenim uvjetima, promjene naziva.
2. Paralelno postoje mnogi sinonimi čemu je uglavnom razlog istodobno otkriće neke vrste od više znanstvenika¹³.
3. Geografske varijante:

Cricket: an insect of the family Gryllidae (order Orthoptera) [...] The field cricket (*Gryllus*) and the house cricket (*Acheta*, formerly *Gryllus*, domesticus). [...] Insects called crickets but not of the cricket family: leaf-rolling grasshopper, mole-cricket, shield-backed grasshopper [...] (EB vol. III, 240)

⁹ Spalatin, Leonardo (1980)

¹⁰ Spalatin kao množinu ne navodi porodicu već red *Homoptera* (jednakokrili), što je po mnogim zooolozima, uključujući i Garmsa, podred polukrilaša (*Hemiptera* ili *Heteroptera*).

¹¹ Zanimljivo je ovdje spomenuti da je jedan od dvaju izvora koji za cvrčka navode samo latinsko ime šturka rječnik dviju Matica, hrvatsko izdanje (MH). U srpskom izdanju (MS) uz cvrčka stoji njegovo pravo zoološko ime, *Cicada*.

¹² Japanska azaleja i rododendron bili su do prije tridesetak godina dva različita roda. Azaleja se zvala *Asalea indica*, a danas je samo vrsta roda rododendrona i zove se *Rhododendrum indicum*. (Vidi također gore **cricket**, EB).

¹³ Za tikvicu, na primjer, postoje sljedeći latinski nazivi: *Cucurbita lagenaria*, *Cucurbita siceraria*, *Cucurbita leuchanta*, *Lagenaria siceraria*, *Lagenaria vulgaris*, *Lagenaria longissima*, *Lagenaria leuchanta*.

U raznim krajevima ili u različitim uvjetima iste se vrste međusobno više ili manje razlikuju. Dugotrajnom razdvojenosti i fizičkom izolacijom razlike se povećavaju, tako da od posebnih varijanata postaju različite vrste¹⁴.

4. Hibridne i polimorfne vrste:

Od uzgojenih, kultiviranih vrsta križanjem se dobivaju nove, hibridne vrste. Takve se vrste često pojavljuju u raznim oblicima koji nemaju posebnih naziva. Jedan od najočitijih primjera jest spominjana *Cucurbita pepo*, to jest tikva. Postoji nekoliko varijacija latinskih naziva u stručnoj literaturi, ali botaničari nisu jedinstveni u njihovoj uporabi¹⁵.

5. Koruptele:

Leksikograf nema vremena potpuno se posvetiti određenim strukama. Zato je prisiljen prepisivati terminološke podatke iz postojećih djela. Ne znajući točno što prepisuje, nije u stanju prepoznati eventualnu pogrešku. Najčešće se radi o tiskarskim propustima koji se usporedbom u drugim rječnicima i enciklopedijama lako otkriju. Međutim, konzultiramo li djela koja su se oslanjala na isti izvor, naći ćemo isti, pogrešni oblik na više mjesta i prihvatiti ćemo ga kao ispravnoga. Ista pogreška prepisana u više rječnika često se učvršćuje kao činjenica. Otuda dvojaki (i trojaki) termini kao *S. Suricata/S. suricata* (merkat), *G. mar-rhua/G. morrhua/G. morhua* (bakalar) i sl. (v. prilog 4) ili neprikladni nazivi (*Gryllus* umjesto *Cicada* za cvrčka). A konzultiranjem više različitih izvora nedoumice uglavnom rastu (v. prilog 4).

Zaključak

Mnogim nesuglasnostima doskočilo bi se konzultiranjem suvremenih i kompletnih strukovnih nomenklatora (popisa stručnih naziva), ali to je jednostavno nemoguće. Zoolozi i botaničari, kao i svi znanstvenici, razvijaju različite teorije koje se odražavaju u terminologiji i koje imaju svoje sljedbenike među autorima nomenklatora. Osim toga, suvremeni i kompletni nomenklatori ne postoje, kao što ne postoje ni suvremeni i kompletni rječnici. Uvijek su, u većoj ili manjoj mjeri, zastarjeli.

Zato je najbolje da leksikografi što dosljednije opisuju ili prevode značenje, a da pri najmanjoj dvojbi izbor prikladnih termina prepuste stručnjacima.

Zbog pristupačnosti recentnih podataka, strukovna društva i visokoškolske ustanove trebale bi redovito objavljivati liste s taksonomijskim promjenama i preferiranim sinonimima. To bi omogućilo pregledniji prikaz pojedinih terminologija, a u leksikografiji bi se riješile mnoge nejasnoće.

¹⁴ Tako je jadranska dagnja u prošlosti bila samo varijetet obične dagnje i zvala se *Mytilus edulis* var. *Gallop-rovincialis*. Međutim, samostalnim razvojem poprimila je određene osobine koje su nekim zoolozima dovoljne da je smjeste u posebnu vrstu, *Mytilus Gallop-rovincialis*.

¹⁵ Linné je (1753, 1767) naveo šest vrsta iz roda *Cucurbita*. Dvije od tih šest, lubenicu i tikvicu, svrstali su botaničari 1830. u posebne rodove, naime *Citrullus* i *Lagenaria*. Od Linnéovih ostalih četiriju vrsta, *C. pepo* bila je temeljena na bundevama, *C. verrucosa* na bradavičastim tikvama, *C. melopepo* na okruglim tikvama i *C. ovifera* na jajastim tikvama, a sve se danas svrstavaju u jednu te istu vrstu, naime *Cucurbita pepo*. Duchesne je (1786) uz ove četiri (koje je svrstao pod jednu vrstu, *C. polymorpha* – danas *C. pepo*) utvrdio još dvije vrste, i to ne na temelju različitog fenotipa već na temelju nemogućnosti križanja s *C. pepo*: *C. maxima* i *C. moschata*. Neki botaničari *C. moschata* smatraju podvrstom *C. pepo*. (Annals of Botany, 816–817, autorov prijevod)

Prilog 1. komarča, lovrata, orada, podlanica

Benson	<p>komarča gilthead (fish) (also <i>lovrata</i>, <i>podlanica</i>, <i>zlatva</i>)</p> <p>lovrata gilthead (fish) (also <i>komarča</i>, <i>podlanica</i>, <i>zlatva</i>)</p> <p>orada → komarča</p> <p>podlanica → komarča</p>
Kovačec	<p>komarča → podlanica</p> <p>lovrata (dalmatski) → komarča</p> <p>orada → podlanica</p> <p>podlanica (lovrata, komarča; <i>Sparus auratus</i>) sredozemna riba koštunjača iz porodice ljuskavki [...]</p>
Grubišić	Lovrata, podlanica, komarča – <i>Sparus aurata</i>
Rječnik JAZU	<p>komarča neka riba, v. dinigla, podlanica, ovrata (<i>Chrysophrys aurata</i>)</p> <p>lovrata (<i>Chrysophrys aurata</i>, L) v. ovrata [...] od tal. mlet. l'orada (š člankom) [...] na Rijeci</p> <p>podlanica morska riba koja se zove i ovrata (vidi) <i>Chrysophrys aurata</i> [...] Govori se na ostrvu Silbi</p> <p>orada morska riba koja se zove i podlanica, <i>Sparus aurata</i>, Lambl (1854). Orada, <i>Chrysophrys aurata</i> Hirc (zabilježeno u Bakru)</p> <p>ovrata morska riba kojoj je učeno ime <i>Chrysophrys aurata</i> ...</p>
Garms-Borm	<p>ROD: LOVRATE (<i>Sparus</i>)</p> <p>Lovrata ili komarča <i>Sparus auratus</i> LINNÉ</p>
Jakić-Hurm	<p>lovrata (orada)...Goldbrasse (Meerbrasse) (<i>Sparus auratus</i>, <i>Chrysophrys aurata</i>)</p> <p>komarča Goldbrasse (<i>Chrysophrys aurata</i>)</p> <p>podlanica Goldbrasse, Orade (<i>Chrysophrys aurata</i>)</p> <p>orada Orade, Goldbrasse, Meerbrasse,... Seekarpfen (<i>Sparus auratus</i>)</p>
Anić	<p>komarča morska riba (<i>Chrysophrys aurata</i>, <i>Sparus auratus</i>); orada, podlanica, lovrata</p> <p>lovrata (tal.) morska riba (<i>Chrysophrys aurata</i>); podlanica, zlatva, komarča, orada</p> <p>orada (klas. tal.) morska riba (<i>Sparus auratus</i>); komarča, lovrata; podlanica</p> <p>podlanica morska riba (<i>Chrysophrys aurata</i>); orada reg.</p>

Prilog 2: tikva, bundeva, buča (buća)

Anić	<p>buća → <i>tikva</i></p> <p>bundeva 1. jestiva tikva (<i>Cucurbita pepo</i>), jede se pečena ili se od nje pravi savijača, bučnica; peca, turkinja</p> <p>tikva biljka... <i>Lagenaria vulgaris</i>; plod te biljke; bundeva, buća</p> <p>tikvica 1. <i>dem.</i> i <i>hip.</i> od tikva; 2. (<i>ob. mn.</i>) povrće <i>Cucurbita pepo</i> ... varivo.</p>
Ladan	<p>buća <i>reg.</i> → <i>tikva</i></p> <p>bundeva <i>Cucurbita</i>, <i>Cucurbita pepo</i> -e <i>pl</i> Cucurbitaceae</p> <p>bundevica <i>dem.</i> → bundeva</p>
Matica (MH/MS)	<p>buća 1. bundeva, tikva</p> <p>buća 2. tikva, bundeva</p> <p>bundeva 1. vrsta tikve ... <i>Cucurbita pepo</i></p> <p>bundevica <i>dem.</i> od bundeva</p> <p>tikva 1. <i>Cucurbita (melo)pepo</i>; → bundeva 1, buća 2; 2. <i>Lagenaria vulgaris</i> -e <i>pl</i> Cucurbitaceae</p> <p>tikvica 1. <i>dem.</i> od tikva; 2. (<i>ob. mn.</i>) vrsta mlade tikve koja se upotrebljava kao varivo</p>
Bujas 1999	<p>buća AE squash, BE marrow</p> <p>buća <i>reg.</i> → <i>tikva</i></p> <p>bućica <i>reg.</i> → <i>tikvica</i></p> <p>bundeva → <i>tikva</i></p> <p>tikva <i>bot</i> (bundeva) pumpkin; vodenjača bottle gourd, calabashgourd</p> <p>tikvica <i>bot</i> (bućica) AE zucchini, BE courgette (<i>kao posuda za vodu</i>) gourd, calabash</p>
Deanović – Jernej	<p>buća <i>reg.</i> (<i>tikva</i>) zucca</p> <p>bundeva <i>bot</i> zucca (<i>Cucurbita pepo</i>). -e <i>pl</i> cucurbitaceae (<i>Cucurbitaceae</i>)</p> <p>bundevica <i>dem</i> od bundeva zucheta, zucchini</p> <p>tikva <i>bot</i> zucca (<i>Cucurbita pepo</i>) [...] -e <i>pl</i> <i>bot</i> cucurbitaceae (<i>Cucurbitaceae</i>)</p> <p>tikvica <i>dem</i> od tikva zucchini, zucheta, zucchini [...]</p>
Benešić	<p>buća <i>C. pepo</i>: (bundeva, misirača, turkinja...)</p> <p>bundeva → buća</p>
Jakić– Hurm	<p>buća <i>Cucurbita</i></p> <p>bundeva <i>Cucurbita</i> -e <i>pl</i> Cucurbitaceae</p> <p>tikva (biljka) <i>Lagenaria vulgaris</i>; (plod) bundeva, buća</p> <p>tikvica <i>dem.</i> od tikva</p>

Rečnik SANU	buča → <i>bundeva</i> buča <i>Cucurbita moschata</i> (... do 50 kg) bundeva baštenska biljka iz f. <i>Cucurbitaceae</i> ...; bela-: <i>Cucurbita pepo</i> , bundeva duguljasta ploda, bele kore koja služi za hranu ljudima; isp.: beskorka, bugarka... misirača, pečenka, peca; crna (mrka, svinjska)-: <i>C. melopepo</i> , bundeva okrugla ploda, žutomrke kore...stočna hrana; isp.: bujača, buća, buća...
Leksikon	buča → <i>tikva</i> bundeva → <i>tikva</i> ; -e pl: <i>Cucurbitaceae</i> (<i>bundeva</i> , <i>tikvica</i> , <i>krstavac</i> , <i>dinja</i> , <i>lubenica</i> ...) tikva (<i>bundeva</i> , <i>buća</i> ; <i>Cucurbita</i>) [...] <i>C. pepo</i> , <i>C. maxima</i> , <i>C. moschata</i> tikvica (<i>Lagenaria vulgaris</i>)
Kovačec	buča → <i>bundeva</i> bundeva (<i>buća</i> , <i>tikva</i> ; <i>Cucurbita</i>) [...] <i>C. pepo</i> , <i>C. maxima</i> i <i>C. moschata</i> tikva bot → <i>bundeva</i> tikvica (<i>Lagenaria vulgaris</i>)
Domac	bundeva <i>Cucurbita</i> ; »Pečenica« <i>maxima</i> ; Obična – <i>pepo</i> ; Mošusna – <i>moschata</i> tikvica <i>Lagenaria</i> ; Obična t.- <i>vulgaris</i>
Spalatin	buća <i>C. maxima</i> (engl), <i>C. pepo</i> (amer) bundeva → <i>vrtna</i> : <i>C. pepo ovifera</i> (<i>orange groud</i>) tikva <i>C. maxima</i> (engl), <i>C. pepo</i> (amer) ~ <i>vodenjača</i> (<i>bučina</i>) <i>Lagenaria vulgaris</i> tikvica → <i>tikva vodenjača</i>

Prilog 3. cvrčak, šturak

	Anić	Ladan	Matica (MS)	Matica (MH)	Bujas (1983)	Spalatin
cvrčak	<i>Gryllus campestris</i>	<i>cicada</i> , <i>gryllus</i> , <i>Lyristes plebeius</i>	<i>Cicada</i>	<i>Gryllus campestris</i>	<i>Lyristes plebeius</i>	1. red <i>Homoptera</i> 2. por. <i>Cicadidae</i>
šturak	<i>Gryllus campestris</i> (<i>zrikavac</i>)		vidi zrikavac: <i>Gryllus</i>			kućni š.: <i>Gryllus domesticus</i>

	Benešić	Jakić–Hurm	Leksikon	Deanović–Jernej
cvrčak	kukac, može biti: <i>zričak, stričak</i> (<i>gryllus domesticus</i>); <i>šturak, popac</i> (<i>gryllus campestris</i>); <i>zrikavac, kobilica, prug, konjic</i> (<i>locusta viridissima</i>) ili <i>cikada</i> (<i>cicada plebeia</i>)	<i>Grylloidea, Cicadina, Gryllus domesticus</i>	cvrčci: <i>Cicadidae</i>	<i>Cicada plebeia</i>
šturak		<i>Gryllus</i> ; ~ kućni: <i>G. domesticus</i> ; ~ poljski: <i>Liogryllus campestris</i>	<i>poljski: Gryllus campestris</i>	<i>Gryllus</i> ; ~ kućni: <i>G. domesticus</i> ; ~ poljski: <i>G. campestris</i>

Prilog 4. koruptela (pogreške su podcrtane)

	Anić	Matica (MH)	Benešić	Jakić–Hurm
cipal	<i>Mugi cephalus</i>	<i>Mugil cephalus</i>	<u><i>du</i></u> <i>gil cephalus</i>	<i>Mugil capito</i>
cvrčak	<i>Grylus campestris</i>	<i>Gryllus campestris</i>	<i>gryllus campestris</i>	<u><i>Cryllus domesticus</i></u>
bakalar	<i>Gadus <u>mar</u>rhua</i>	<i>Gadus <u>mar</u>rhua</i>	<i>gacus morrhua</i>	<i>Gadus morrhua</i>

	Bujas (1983)	Deanović–Jernej	Kovačec	Garms–Borm
blitva	<i>Beta vulgaris</i>	<u><i>Betta</i></u> <i>vulgaris</i>	<i>Beta vulgaris</i>	
brgljun (inćun)	<i>Engraulis encrasic-holus</i>	<i>Engraulis encrasic-holus</i>	<i>Engraulis encrasi-<u>colus</u></i>	<i>Engraulis encrasi-<u>colus</u></i>

Izvori:

Annals of Botany, Academic Press, UK, USA, Australia, Japan, 85/6 (2000)

V. Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, Novi liber, 1998.

I. Belostenec, *Gazophylacium* (Zagreb, Weitz, 1740), reprint: Zagreb, Liber/Mladost, 1973.

J. Benešić, *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića*, Zagreb, JAZU/Globus, 1985.

M. Benson, *Srpskohrvatsko – engleski rečnik*, Beograd, Prosveta, 1989.

Ž. Bujas, *Hrvatsko ili srpsko – engleski rječnik*, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske, 1983.

Ž. Bujas, *Veliki hrvatsko – engleski rječnik*, Zagreb, Globus, 1999.

M. Deanović, i J. Jernej, *Hrvatsko ili srpsko – talijanski rječnik*, Zagreb, Školska knjiga, 1989.

R. Domac, *Flora Hrvatske*, Zagreb, Školska knjiga, 1994.

EB=The New Encyclopaedia Britannica Chicago/London/Toronto etc., Encyclopaedia Britannica Inc., 1977.

H. Garms, i L. Borm, *Fauna Evrope*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1981.

J. i W. Grimm, *Deutsches Wörterbuch*, Leipzig, Verlag von S. Hirzel, 1935.

- F. Grubišić, *Ribe, rakovi i školjke Jadrana*, Zagreb, Naprijed, / Rijeka, Liburnija, 1982.
- B. Jakić, i A. Hurm, *Hrvatsko-njemački rječnik*, Zagreb, Školska knjiga, 1999.
- A. Kovačec, (ur.), *Hrvatski opći leksikon*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1996.
- G. Kromdijk, i W. Oudshoorn, *200 sobnih biljaka*, Zagreb, Mladost, 1986.
- F. Kušan, *Ljekovito i drugo korisno bilje*, Zagreb, Poljoprivredni nakladni zavod, 1956.
- T. Ladan, (ur.) *Osmojezični enciklopedijski rječnik, vol. I i II*, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1987/95.
- W. Lange, W. A. Brandenburg, & De Bock, T.S.M. »Taxonomy and cultonomy of beet (*Beta vulgaris* L.)«, *Botanical Journal of the Linnean Society*, London 130 (1):81–96, 1999.
- Leksikon Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1974.
- MH=*Rječnik hrvatskosrpskog književnog jezika*, Zagreb, Matica hrvatska /Novi Sad, Matica srpska, 1967.
- MS=*Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika*, Novi Sad, Matica srpska, 1967–1976.
- Oxford=*The Oxford English Dictionary*, Oxford, Clarendon Press, 1989.
- Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, Beograd, Institut za srpskohrvatski jezik, SANU, 1959–.
- Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1880–1976.
- L. Spalatin, *Englesko-hrvatskosrpski i hrvatskosrpsko-engleski prirodoslovni rječnik s rječnikom izgovora*, Zagreb, Sveučilišna naklada Liber, 1980.
- J. Stulli, Rjecoslosjxe (Dubrovnik, Martecchini, 1806) pretisak: München, Otto Sagner, 1985.
- Groot woordenboek Engels-Nederlands*, Utrecht/Antwerpen Van Dale lexicografie, bv., 1984.
- Groot woordenboek Duits-Nederlands*, Utrecht/Antwerpen Van Dale lexicografie, bv., 1983.
- Groot woordenboek der Nederlandse taal*, Utrecht/Antwerpen Van Dale lexicografie, bv., 1995.
- F. Vrančić, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae Linguarum* (Venecija, Moretto), 1595., pretisak: Zagreb, Most, 1990.
- A. Wierzbicka, *Lexicography and Conceptual Analysis*, Ann Arbor, Karoma publishers, Inc., 1985.
- N. Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, Bologna, Zanichelli, SpA, 1970.

WHAT IS CICADA, ACTUALLY? (POSSIBLE LEXICOGRAPHIC SOLUTIONS FOR SOME OF THE CONTROVERSIES IN BOTANICAL AND ZOOLOGICAL TERMINOLOGY)

SUMMARY. The author intends to present the possible lexicographic delineations of general and specific meanings of terms and to clarify the reasons behind multiple technical terms referring to the same objects. The author also tries to explain the imperativeness of using precise international (Latin) terms and the techniques used to find them. There are proper and general terms in technical terminology. The proper terms are lexemes describing a subject limited to a specific area and belonging to a technical jargon, and general terms are used in everyday speech as well as in a specific technical area. If this division is applied to zoology, it may be said that, for instance, »Orthoptera« is a proper term, and »dog« a general one. General terms thus have general meanings in addition to their specific ones. The division and the hierarchy of these meanings often depend on the geographic, cultural, and linguistic characteristics of a given area. The first part of the paper deals with possible lexicographic ways of approach to general terms in monolingual and multilingual dictionaries. For instance, the main meaning of the word »codfish« in Croatian differs from the meaning of the word in Dutch. In Croatian, it denotes dry fish eaten at Christmas time, and in Holland it denotes fresh fish one can buy at the fishmarket every day. Besides, there are two different words in Dutch for these two concepts, while codfish remains codfish in Croatia, dried or not. A special problem is the issue of synonymy: are different Croatian terms true synonyms, or are they different species of the same genus? What is a »cvrčak«, and what is »stričak«; are »šturak« and »zrikavac« the same? Proper terms, as parts of technical jargon, are clearly defined by the laws of the profession, so there are few difficulties in their presentation, except for the fact that special attention should be paid to spelling and accent in multilingual dictionaries. However, further efforts may be necessary in the application of international Latin terms, since different sources use different Latin terms for the same entries. Is Croatian »barbus« a »Mullus«, a »Mullus barbatus«, a »Mullus surmuletus«, or a »Barbus barbus«? Besides, a »birch« in Croatia is not the same as a »birch« in Holland. Should a comprehensive,

yet still a general-type dictionary, show these differences? In view of these problems, the author examines the following issues:

- determination of the borders between an encyclopedia and a dictionary

- necessary usage of technical terms

- accessibility of foreign handbooks

- monitoring nomenclature changes

- re-checking for possible printing or copying errors.

The author points at advantages and disadvantages of some of the ways of lexicographic analysis of botanical and zoological terms on the basis of examples from several dozen lexicographic and encyclopedic sources, as well as at the (un)systematic usage of Latin technical terminology.